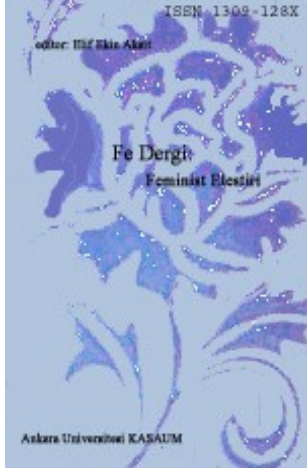

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 11, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Hipokratik Metinlerde Kadınların Doğası ve Jinekolojinin Ortaya Çıkışı

Gökçesu Akşit

Yazı Gönderim Tarihi 2/12/2019
Yazı Kabul Tarihi: 16/12/2019
Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 25/12/2019

Bu makaleyi alıntılanmak için: Gökçesu Akşit “Hipokratik Metinlerde Kadınların Doğası ve Jinekolojinin Ortaya Çıkışı“ *Fe Dergi 11*, no. 2 (2019), 14-23.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/22_2.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Hipokratik Metinlerde Kadınların Doğası ve Jinekolojinin Ortaya Çıkışı Gökçesu Akşit*

Genelde erkeklerin daha görünür olduğu eskiçağ yazının aksine, Hipokrates'in kadınları da görünür kılan metodu, gözlem, yeni bir gözlem nesnesi yaratarak, jinekolojiyi doğurmuştur. Böylece antikitenin "beyaz-kollu" kadını artık görünürün alanına getirilmiş olur. Hipokratik metinlerdeki kadın hasta hikayelerinde, gözleme dayalı Hipokratik iş yapma biçiminin temelde iki kaynak ışığında çalıştığı söylenebilir: her ikisi de, analitik ve analogik olanı bütünleştiren şekilde, genelde sağaltmaya doğru aktif bir güç olan doğa, ve bedeni oluşturan dört temel sıvıdan (suyuk) biri olan su. Doğa'nın Hipokratik pratikte bu kullanılış biçimi ekolojik bir bakış açısıyla Kuhn'un "karşılaştırılmazlık" kategorisine karşı, bir arada iş yapma biçimlerini mümkün kılar. Çalışmada kısaca bilimsel (d)evrimlerin yapısı incelenmeye Popper ile başlanmış, Kuhn, Lakatos, Feyerabend, ve son olarak Crombie ile devam edilip, sonuncunun 'düşünme biçimleri' kavramının, pratiğe odaklanması ile, Hipokratik jinekolojik metodu anlamakta kullanılabileceği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: düşünme biçimleri, kadın çalışmaları, Hipokratik Metinler, tıp tarihi, dört suyk teorisi.

Women's Nature in the Hippocratic Writings and the Emergence of Gynecology

As an antidote to a bias in the literature that has always made the male more visible, Hippocrates's novel way of making the woman, produced a new entity for observation, and led to the emergence of a new profession of medicine, gynecology. In this way, the "white armed" women of ancient times were brought into the realm of the visible. Examination of the case histories of women in the corpus revealed that the observational style was used in light of two principles, that of nature as an active force, generally for healing, and water as a function and humor; both the nature and water concepts uniting the analytical and the metaphorical in a holistic way. The nature inspiration enables an ecological view of Hippocratic practice in such a way that later categories described by Kuhn as incommensurable are seen to function in interrelation. The theoretical trajectory therefore, involves a short survey which starts with Popper and follows through Kuhn, Lakatos, Feyerabend, and finally Crombie, with the latter's concept of "styles of thinking" which accounts for how habits of thought inform specific practices like Hippocratic gynecology.

Keywords: styles of thinking, women studies, Hippocratic Corpus, history of medicine, theory of four humors.

Giriş

Bu çalışmada Hipokratik tıbbın nasıl özellikle kadının antik Yunandan günümüze, bilim ve tarihte görünürlüğünün nasıl sağladığı anlaşılmalı ve bunun sağlanmasında tümüyle yeni bir tıbbi dal (jinekoloji) ortaya çıkartarak bunun hangi metotlarla, nasıl kullanıldığı açıklanmaya çalışılmıştır. Çalışma bu tür bir gözlem anlayışının, diğer bir deyişle stiline/tarzının, belli bir bilgi bütünü içinde ortaya çıkan pratiklerini/iş yapma biçimlerini araştırmaktadır. Yani, antik zamanlardan bugüne çalışılan ne ve neden sorularının tersine biz burada nasıl sorusunu sormaya çalıştık. Böylece tekrar eden belli temaların anlamı da ortaya çıkmış oluyor ki bu çalışmada bunlar: Doğa (*phusis*) kavramının hastayı anlamada ve yönlendirmedeki önemi ve su (*hydor/hydrops*) elementinin/beden sıvısının özellikle kadın doğasındaki yeri, olarak görülmüştür. Bunların nasıl kullanıldığının

* Doç. Dr., Maltepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, DSÜ, <https://orcid.org/0000-0001-7012-5667?lang=en>, gokcesuaksit@maltepe.edu.tr
Yazı Gönderim Tarihi: 2/12/19, Yazı Kabul Tarihi: 16/12/19

anlaşılması için Hipokratik metinlerde özellikle *dört sıvı/suyuk teorisi* çalışılmış ve bu teorinin kullanımındaki rasyonellik sorgulanmıştır.

Hipokratik dönemden önce, kadınların “beyaz-kollu” (Homerik epikten alınmış, kapalı kalkanlar, güneş görmeyenler anlamında kullanılmıştır) oldukları, kamusal alanda ve özellikle tıbbi alanlarda görünmedikleri söylenebilmektedir. Kendisini erkek gibi göstererek hekim Herofilus’un (M.Ö. 332-280) öğrencisi olan Agnodice¹’in hikâyesi, kadınların Antik Yunandaki bu görünmezliğine iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Herodot’un *Tarih*’lerindeki tıbbi hikâyelerde de yine cinsler arası geleneksel eşitsizliğe rastlanabilmektedir. Hikâyelerde iyileştirmeyi ya da iyileştirmemeyi seçen tanrı ve tanrıçalar anlatılır. Oysaki Hipokrat’ın insan bedenini okunabilir kılan gözlem hikâyeleri (ya da asıl adıyla yatak-başı gözlemleri) buna tam bir karşıtlık içindedir. Yine de Hipokrat’ın kadını görünür kılan iş yapma biçimindeki bu yenilik, günümüz yazınında, antik zaman düşünürleri tarafından olduğundan bile az anlaşılmıştır. Roma döneminde, Efesli Soranus’un *Jinekoloji* adlı, daha iyisinin yazılmadığı söylenen eserinde, en büyük krediyi Hipokrat’a verdiği söylenebilirken, günümüzde tıp tarihi üzerine olan çalışmalarda bu önemli yenilikten bahsedilmemektedir.

Hipokrat’ın tıbbi, kadın bedenini görünür kıldığı kadar erkek bedenini de görünür kılarak, insan bedenine yeni bir yaklaşımı içeriyordu. Bu fikir Holmes’in oldukça yeni olan çalışmasından da çıkarılabilmektedir (Holmes, 2010). Hipokratik tıp, Longrigg’in temsil ettiği gibi (1993; 1998) sadece rasyonel olduğu kadarıyla değil, gözlemsel olduğu kadarıyla da yenilikçi idi. Bu gözlemsel davranışın yeniliği, kendisinden önce sağaltma işiyle uğraşan tanrı ve tanrıçaların aksine, nesnesini, yani insan bedenini, anlaşılabilir ve görünebilir (okunabilir) kılmasında yatmaktadır. Çalışmada incelenen kadın hikâyeleri de, tam da, Hipokratik dönemden sonra bile ve Hipokrates’in popülaritesine rağmen, yüzyıllarca devam eden bu sınıfın “kapalı kutu” olarak tabir edilebilecek tarzdaki sağaltma pratiklerine bir tür anti-tez sağlamaları bakımından önem kazanıyor. Bunlardaki mucizevi iyileşme hikâyeleri insan bedeni gözlemleriyle hiçbir zaman uğraşmaz. Mesela Herodot’un *Tarihler*, 1.130 da anlattığı Sintiyalıların Venüs tapınağını yok etmeleriyle bağdaştırılan infertilite hikâyesi, Hipokratik metinlerde Sintiyalıların genel yaşama ve çevre biçimleri ile açıklanmıştır. Hipokrates için Sintiyalı kadınlar, gençliklerinde çok at bindikleri ve evlendikten sonrada sürekli at arabalarında oturup, hiç hareket etmedikleri için kısırdırlar.

Bu ve bunun gibi kadın hasta hikâyelerinden ortaya çıkmaktadır ki Hipokratik tıp pratiği, başta da belirtildiği gibi, iki temel prensip ile hareket etmektedir; bunlardan ilki hastalık ve sağlık kavramlarını, genelde sağlığa meyleden doğa (*phusis*) gözlemleriyle anlamaya çalışmasıdır. Doğa ayrıca sonuçların çoğulluğu hakkında da bütüncül bir görüş açısı için kilit zemin oluşturur. İkinci prensip su elementidir ve kadın bedeninde bolca bulunmaktadır. Erkek bedeninden farklı olarak kadın bedeni “daha sulu” bir varlıktır ve bu neredeyse iki beden arasındaki en temel farktır.

Su, kadın bedeninin (doğasının) açıklanmasında öyle bir zemin sağlar ki analogik olanla (Jones, 1923) analitik olan açıklamalar birbirine karışır. Bu, rasyonel ve irrasyonel olanın, duygusal ve fiziksel olanın bir tür bir arada kullanılış biçimidir ve yetkinlik ister. Yetkinlik (*arete*) ileride “Hipokratik göz” analogisiyle de bahsedileceği gibi gözleme ve sürekli tekrara dayalı bir tür profesyonelleşmedir. Bu iki temel iş yapma dayanağı ya da motifi, doğa ve su, gözleme (ve onun kayıt altına alınmasına) dayalı metot içinde tümüyle metaforik gibi görünseler de, metinlerdeki pratiğin çalışılmasıyla görülmüştür ki her ikisi de birden çok şekilde kullanılmış, bedene dair düşünme ve pratik biçimlerinin oluşturulmasında kilit rol oynamış, tam koyma ve tedavide de her ikisinden de yararlanılmıştır.

Bu çalışmada kullanılan jinekolojik metinler, Grenseman’ın 1975’te belirttiği üzere Hipokrat’ın kendisine ait olduğu düşünülen ve diğer metinlerinden önce yazıldıkları savunulan (Dean-Jones, 1994) *Kadının Doğası Üzerine* (Nat. Mul.) ve *Kadın Hastalıkları Üzerine* (Mul.) I- III isimli metinlerdir. Sonuncusu, yani *Kadın Hastalıkları Üzerine III* isimli metin *Steril Kadın* (Steril.) adıyla da anılmaktadır. Bu iki temel metnin yanı sıra, bunlara çok benzeyen paragraflar içeren ve bu ikisi kullanılarak hazırlandıkları söylenen (Smith, 1994; Potter, 2010) diğer metinler de jinekolojik metinlere dâhil edilmiştir. Bunlar dört sıvı (sıvı, hilt) teorisinin kara safra yerine su elementiyle kullanıldığı *Jenerasyon Üzerine*, *Çocukların Doğası Üzerine* ve yine, dört sıvı teorisinin sulu sıvıyla kullanılması bakımından bunların tamamlayıcısı olan *Hastalıklar IV* isimli metinlerle incelenmeye başlanmış, *Süperfetasyon* (Çoklu Gebelikler) Üzerine, Fetüs’ün Çıkarılması Üzerine (Foet. Exsect.), Yedi-aylık Bebek Üzerine (Septim.), *Sekiz-aylık Bebek Üzerine* (Oct.), ve *Kız Hastalıkları Üzerine* (Virg.) isimli metinlerle tamamlanmıştır. Hipokratik kadın, gebelik, annelik, doğum, mensturasyon, safra, kan, balgam, su ve doğa gibi belli kelimelerin kullanımları ayrıntılı çalışılmıştır. Bunların yanı sıra yedi *Epidemik* (Epd.) metni özellikle kadın hasta hikâyelerini isim, yer ve diğer gerçek olduğu varsayılan özellikler içererek

vermeleri bağlamında incelenmiş, *İnsanın Doğası Üzerine* (Nat. Hom.) metni de, kara safrayı dört suyuktan biri olarak tanıtmaya ve su sıvısına bedende yer vermemesi bakımından irdelenmiştir.

Yine de gözlemsel metodun ileride, sadece kadınlara özel, yeni bir tıp dalı doğuracak önemi, bu konuda çalışmış tarih ve bilim felsefesi düşünürlerine değinilmeksizin vurgulanamaz. Hipokrat'ın pratiği bir süredir bu çevrelerce kendisinden önce gelen geleneksel ve 'irrasyonel' olan ve bu çalışmada "kapalı kutu" metaforuyla tasvir edilen sağaltma pratiklerinden radikal bir kopuş olarak bir 'rasyonellik paradigması' içinde nitelenmektedir (Longrigg, 1998). Oysaki, Kuhn'un (1962) paradigma sıçraması fikri/nosyonu bağdaştırılmaz iki anlayış içeriyor olsa da, antikiteden beri iki tür sağaltma pratiği bir arada yüzyıllar boyunca devam etmiş görünmektedir. Tapınak tıbbından daha 'ampirik' yada 'rasyonel' olan bir tür sağaltma pratiğine geçişse, yine herhalde doğa kavramının hastalığa ve sağlığa bakışta oynadığı rol sayesinde, ancak iki milenyum sonra, Aydınlanmayla birlikte görülecek, ancak bu dönem de Hipokratik sağaltma biçimlerinin kullanımının giderek azaldığı bir dönem olacaktır. Hipokratik metot ya da pratik olarak adlandırabileceğimiz iş yapma biçimlerinden doğan sadece kadın bedeninin incelendiği *sui generis* bir tıp branşının, yani jinekolojinin, klasik dönemde nasıl ortaya çıktığıdır.

Böylesi bir tıp bilgisi, Hipokratik dönemden önce, erkeklere, çocuklara ve evli olmayan kadınları dışlayacak şekilde sadece 'kadınların bilgileri' (*ta gynecaia*) içinde yer alıyordu ve adının da belirttiği gibi sadece kadınlar arasında bilinen şeylerdi. Ayrıca görülür veya kayıt altına alınır da değillerdi. Hipokratik iş yapma biçiminde kullanılan bu bilgi, folklorda yahut tapınakta kullanılan kadınlara ait bilgiyi de kapalı kutudan çıkarılmış ve görünür kılmıştır. Bu yine de rasyonellikten çok gözlemsellik (ve bu gözlemlerin kayıt altına alınması) adına bir değişim olarak ele alınabilir ve gözlenemeyenin (kapalı kutuda olanın) geride bırakıldığı öne sürülmemiştir. Artık bu yeni stilde her ikisi bir arada kullanılmaya başlanmıştır.

Bu yaklaşım en iyi Crombie'nin 1994 yılında nüvelerini verdiği 'düşünme biçimleri' kavramına bir örnek oluşturmaktadır. Bu çalışmada kadın bedeninin ve doğasının Hipokratik metinlerdeki yeni görünürlüğünü yakalamada Crombie'nin kavramının kullanılabilirliği, onun pratiğe olan vurgusuyla birlikte ele alınmış ve doğanın dinamiklerinin ancak pratik içinde kullanılabildiği vurgulanmıştır. Örneğin dört suyk teorisi² veya kritik günler³ gibi teoriler pratiğin yerini almasa da yanı sıra yer almaktadır.

Özetle kadın bedeninin kendine özgülüğünü yeni tıp pratiği içinde görülür/okunur hale gelmiştir ve karmaşık yaşam ağı içerisindeki doğası, her bir parçanın bir diğerini etkileme biçimleri, hastayı ve hastalığı bütüncül bir bakış açısıyla görme alışkanlığı veya kadının sağlığına dair bilgiyi birden çok yerde görme gibi değişik düşünce ve iş yapma biçimleri bütüncül bir paradigmaya (Kuhn, 1962) değil çoğulcu düşünme tarzlarının bir arada oluşunu işaret etmektedir. Aşağıdaki bölümde bu fikir ayrıntılarıyla tartışılmaya çalışılmıştır.

Hipokratik Düşünme Stilleri İçinde Jinekolojinin Yeni Bir Tıbbi Dal Olarak Ortaya Çıkışı

Kuhn (1962), bilimsel gelişmelerin kanıtlanmış bilgilerin birikimle evrimleştiği görüşünün yanlış olduğunu bilimsel gelişmenin devrimi sıçramalar yoluyla oluştuğunu iddia eder. Bir bilim disiplininde bilim insanları topluluğunun kullandığı kuram ve yöntemlerin tümünü içine alan bilim yapma biçimini "paradigma" olarak tanımlamıştır (Kuhn, 1962). Kuhn, normal bilimsel araştırma ve bilimsel bilgi üretme dönemlerinde paradigma içinde kalınarak verilerin toplandığını ve kuramdan üretilen hipotezlerin Popper'in ortaya koyduğu şekilde "yanlışlanma"ya çalışıldığını ancak, teorilerin birkaç yanlışlama ile reddedilemediğini ve teoriye uymayan bulguların bir kenara itilerek bekletildiğini belirtmiştir. Ancak bekletilen bulguların çoğalması, bu bulguları da içine alacak alternatif bir teori arayışına yol açar (Kuhn, 1962). Yeni teori önceki teori tarafından açıklanamayan ve bekletilen olguları açıklamakla kalmamış yeni araştırma ufukları açarak genç bilim insanlarının bu yeni paradigma içinde araştırma yapmalarını sağlamıştır.

Feyerabend (1975), *Yönteme Karşı* başlıklı kitabında Popper'in "yanlışlama" yaklaşımını eleştirmiş ve Kuhn'un yaklaşımını çoğulcuştürmüştür. Ona göre bir araştırma birden fazla teori dikkate alınarak yürütülür. Araştırma yaparken bir teori veya hâkim bir paradigma kullanmak yerine birden fazla teori kullanılmakta ve bir "kuramlar çeşitlenmesi" durumu yaşanmaktadır (Feyerabend, 1975).

Lakatos ise Popper ile Kuhn ve Feyerabend arasında yer almaktadır. "Bilimsel araştırma programları" kavramının bilimsel araştırma pratiğini paradigmadan daha iyi anlattığını ileri sürmektedir (Lakatos, 1978). Bu yaklaşım teorilerin çekirdekleri korunarak değiştirilebildiğini ileri sürmektedir. Eğer bir teori bazı hipotezlerin yanlışlanmasına rağmen reddedilmekten kurtarılabilirse ve ek olarak yeni araştırma ufukları oluşturabilirse o araştırma programı üretkendir. Eğer, teoriye yapılan eklemeler onu reddedilmekten koruyor ama yeni araştırma ufukları açmıyorsa o araştırma programı gerilemeye başlamıştır (Lakatos and Musgrave, 1970). Alt kuramlar

veya modeller yoluyla “problem sıçramaları” oluşturabilen bilimsel araştırma programları üretken ve ilerlemecidir. Bir bilimsel araştırma programı pek fazla değişmeyen bir çekirdek kuram, onu destekleyen yardımcı kavram ve önermeler ve sorun sıçramalarına yol açan *heuristik*lerden oluşmaktadır (Lakatos, 1978).

Böylesi bir sıçrama, burada “kapalı kutu” olarak tabir edilen, Herodot anlatılarında örneklerini bulabileceğimiz, Asklepius tapınak tıbbi ve Hipokratik tıp arasında izlenmeye çalışılmıştır. Bu değişim yukarıda da bahsedildiği gibi Longrigg gibi tarihçiler tarafından bir tür “rasyonellik paradigma”sına geçiş olarak görülmüştür. Önceki dönem tıbbında bir Asklepius tapınağında bir gece geçirmek, hastanın iyileşmesi için gerekli görülüyorken, sonraki Hipokratik tıpta belli bazı teori ve pratikler kullanılmıştır. Yine de savunulabilir ki bu değişim Kuhn’un vurguladığı gibi radikal bir sıçrama yahut geleneksel tarih algısındaki gibi daima iyiye doğru giden bir birikim sonucunda değil, temelde uygulanan metottaki değişimler ve bunun getirdiği düşünme biçimindeki değişimler şeklindedir.

Önceki tıp uygulamasında ne kadın ne de erkek bedeni üzerine herhangi bir gözlemden bahsedilemezken (Herodot örnekleri), sonraki Hipokratik uygulamalarda Hipokratik metinlerin tamamında görülebileceği gibi, belli beden ve bu bedenin sağlık ve hastalık gözlemleri mevcuttur ve sağaltma pratiği bu gözlemlere dayanmaktadır. Yine de Hipokrat’ın kendisinin de on sekizinci (ya da on dokuzuncu) kuşak, hem anne hem de baba soyundan (Jouanna, 1999) Asklepius rahibi olduğu bilinmektedir ve uygulamalarına Cos adasında, Asklepius tapınağının hemen yakınlarında ve tapınak tıbbıyla olabilecek en içli dışlı şekilde devam etmiştir. Hipokrat’ın ölümünden sonra da bu iki farklı tıp uygulaması yüzyıllar boyunca aynı topraklarda ve bir arada süregelmiştir.

İnsan bedeni söz konusu olduğunda, sağlık ve hastalık tanı, tanım ve nedenleri çoktur. Aynı hastalık çoğu zaman birden çok semptomla yol açmakta ve bazen farklı bedenlerde farklı şekilde kendini gösterebilmektedir. Yanı sıra çoğu zaman bir bedende birden çok hastalık birden seyretmekte, bunların semptomları birbirine karışabilmekte, tanı ve tanım koymak zor olabilmektedir. Hangi yanlışlanmanın, ne durumda, nasıl ve neden anlamlı olduğunu söylemek çok karışık ve çoğu zaman neredeyse imkânsız bir iş olabilir. Söz gelimi, Hipokratik medikal pratikte *Aforizmaların* 5. kitabının 33. bölümünde bahsedildiği şekliyle burun kanamasının regl göremeyen kızlarda iyi olduğu kanısı vardır. Buna benzer maddeler, başka metinlerde de karşımıza çıkmakta. Oysa Leonidas’ın kızı örneğinde (Hp. Epd. 7.123), adet göremeyen bir kızın, burnunun kanamasından hemen sonra öldüğü kaydıyla karşılaşıyoruz ve ilginç bir şekilde orada doktorun kızın doğasını anlayamadığı da kaydedilmiş. Yine de bu gibi yanlışlamalar genel bir aforizma değişimine neden olmamış. Aynı şekilde daha birçok örnek daha metinlerde vardır.

Elbette Popper’in doğrulamacı (*verificationist*) yaklaşıma karşı yanlışlamacı (*falsificationist*) yaklaşımı geliştirmesinin çok önemli bir epistemolojik gelişme olduğu tartışma götürmez. Yine de yanlışlanma ilkesinin bile nerede, ne zaman, kaçınıcıda ya da nasıl işlediği soruları hala belirsizdir. Kuhn’un paradigma sıçramaları yaklaşımı çerçevesinde paradigma sıçraması olup yeni bir paradigmaya geçildiği ve bir önceki paradigma ile yeni paradigmanın bulguları çeliştiği zaman paradigmalardan hangisinin daha bilimsel ve nesnel olduğunu gösterecek bir dışsal bir ölçüt yoktur. Crombie’nin stil kavramı içinde aynı şey söylenebilir, ancak orada önemli olan bilim yapılmasını sağlayan pratiklerdir. Pratiğin kendisi neyin doğru yahut yanlış olduğunu belirler ve başka pratikler için de herhangi bir önermede bulunmaz. Ancak ve ancak her iki pratik veya bu pratiklerden çıkarılan kuram içindeki ortak kavramlar ve yöntemler üzerinden, ikisi karşılaştırılabilir. Sözgelimi Hipokratik metinlerden *Rüyalar Üzerine*, Asklepius tıbbıyla ortak bir pratik, rüyaların incelenmesini içermektedir. Ancak ilkinde rüyalar, hastanın yaşam biçimine göre yorumlanır ve basitçe, eğer çelişiyorsa, kişi hasta, eğer uyum içerisindeyse de sağlıklı olarak yorumlanıyorken, ikincinin rüyaları kullanım biçimi bundan çok daha farklıdır. Orada hastanın rüyasında nasıl tedavi olması gerektiğine dair ipuçları göreceği ve bunların rahipler tarafından yorumlanması üzerinden dönen bir tür sağaltma pratiği vardır. Yine de her iki iyileştirme pratiğinin de ortak yönleri olduğu ve rüyaların yorumlanmasının her ikisi için de önemli olduğu söylenebilir. Ancak hala Asklepius tıbbi “kapalı kutu”dadır ve pratiğin nasıl kullanıldığını bilmek neredeyse imkânsızdır. Ayrıca Popperci anlamda hangi yorumun nerede, nasıl ve kaçınıcılıyla yanlışlanacağı da hiç de basit değildir.

Burada Hipokratik metinlerdeki birçok hasta hikâyesi ve bunların yanlışladığı aforizmalar içinde bazılarını değinilebilir. Mesela Gorgias’ın karısı örneği (Hp. Epd. 5.11) birden çok teori ve pratiğin bir arada kullanıldığını gösteren ilginç örneklerden biridir. Kısaca değinmek gerekirse, Gorgias’ın karısı dört sene boyunca adet görmemişken üst üste iki kez gebe kaldığı kayıt edilmiştir. Üst üste olan gebeliklere, Hipokratik tıpta süperfetasyon denmektedir ve *Epidemikler*’de yaygın olarak rastlanmaktadır. Kadın daha sonra, şiddetli ağrılar çekmiş, ateşi yükselmiş ve sağlığını (dengesini) kaybetmiştir. Birkaç ay sonra sırtında büyükçe bir tümör

olan bir fetüs düşürür. Karnındaki şişkinlik hala geçmemiştir ve düşükten sonraki 14 gün boyunca şiddetli ağrı çeker. *Süperfetasyon* metninde (Hp. Superf. 7) eğer anne karnında ölü bir fetüs olduğundan şüpheleniliyorsa, önce el ile ve ardından çeşitli ilaçlar (*pharmakon*) yardımıyla bu fetüsün bedenden dışarı çıkarılması gerektiği yazılıdır. Oysa Gorgias'ın karısının hikâyesinde, Hipokratik doktor(lar), kadına ne elle, ne de ilaç yardımıyla bir müdahalede bulunmamış, yine de günbegün kadının sağlık durumu kayıt edilmiş ve en ufak değişiklikler bile gözlemlenmiştir. Kadın on dördüncü günün sonunda, doğal olduğu belirtilen (*phusis*) yollarla bir ölü fetüs daha düşürür ve ardından sağlığına kavuşur. Burada, doktorun neden müdahale etmediği sorusu, modern okuyucu açısından anlamlı olsa da belki antik dönem doktorları açısından o kadar da değildir. Metinlerin birçok yerinde, yukarıda da bahsedildiği gibi, doğa kavramının hem özel hem de genel anlamlarıyla Hipokratik tıpta önemli bir düşünme biçimi olduğu bilinmektedir. Doğa'nın, çoğunlukla iyileştirmeye doğru giden gücü (*dunamis*) tıp uygulamalarında önemli bir yer teşkil eder ve bu örnekte de denilebilir ki doktor(lar) Gorgias'ın karısının kendi doğası ile yahut Doğa'nın genel işleyişi ile iyiye doğru gideceğine kanaat getirmişlerdir. Sonuçta bu örneğin de yansıttığı üzere ne zaman veya ne kadar yanlış örneğin nasıl bir teorinin ya da pratiğin yanlışlanmasını doğuracağı, yahut kaç teori ve pratiğin bir arada iş gördüğünü söylemek oldukça karmaşık bir problemdir.

Crombie'nin pratiğe odaklı yaklaşımı yine de proliferasyon ve yanlışlamanın zorluğu ve niceliği, çekirdek teorilerin değişmezliği ve belirlenmesi sorunu ve rasyonellik sorunları karşısında, değişen çeşitli iş yapma ve düşünme biçimleri ile metodun ayrıntılı analizine yoğunlaşarak belirlenimci olmayan bir bilim tarih ve felsefesi yaklaşımı sunmaktadır. Antik yunanın klasik dönemi özellikle Doğa'ya yönelik ilgi ile değişen pek çok iş yapma ve düşünme metodunun gözlenebildiği bir dönem. Metodun ayrıntılı tasviriyle, stil kavramı, bu çalışmada, Hipokratik tıbbın özellikle kadın doğasını (bedenini) bir gözlem nesnesi haline getirmesini anlamada etkili olmuştur.

Hipokrates'in yeni iş yapma biçimi olan gözlem stili, ilk Olimpiyat oyunlarının başladığı tarih olan M.Ö. 770'den, M.S. 200'e, neredeyse Greko-Roman dönemin sonuna kadar incelendiğinde, dönemde fazlasıyla değişik tıp anlayışı olduğu görülmektedir. Baubo kültü, Apollo ve Venus tapınak tıpları ve yukarıda bahsedilen, Hipokrat'ın da bizzat ferdi olduğu Asklepius kültleri Feyerabend'in bahsettiği anlamda bir teoriler proliferasyonuna örnek teşkil etmektedirler ve tek bir paradigma olduğu söylenen, ve rasyonellik paradigması olarak adlandırılan Hipokratik tıp içinde bile Gorgias'ın karısı örneğinde görülebileceği gibi birden fazla, ve hatta çelişen teorilerin bir arada iş yaptıkları görülmektedir.

Hipokratik dönem öncesi (Kuhn için pre-paradigma dönemi) pre-Sokratikler felsefecilere bakıldığında özellikle ikisi, Empedokles ve Demokritos, Hipokratik tıpla benzer öğeler içermeleri bakımından ilginçtir. Bunlardan ilki dört element teorisini,⁴ ikincisiyse *pangenesis* teorisini,⁵ Hipokratik yaklaşıma taşındığı anlamda kullanmışlardır. Demokritos'un irritasyon (*kresmos*) üzerine düşüncelerinin de Hipokratik tıpta, kadın cinsel tatminini açıklamakta kullanıldığı yerler vardır. Ayrıca pre-Sokratik dönemde yaşamış ünlü hekim Krotonlu Alkmeon'a da bakılabilir. Alkmeon'un ünlü Lokman Hekim olup olmadığı bilinemez, ama dört element arası dengesizliği monarşi olarak tanımlaması ilginçtir (Phil. 4.1-5) ve Hipokratik sağlık anlayışıyla paralellik gösterir (dipnot 2). Alkmeon'da da Hipokrates gibi bu denge (*isonomia*) kavramını/anlayışını görmek Hipokratik gözlemsel tıbbın uzun bir döneme yayılan köklerini anlamak açısından önemlidir.

Hipokratik dönem sonrası, ondan etkilenecek gelişen Roma tıbbının incelenmesi özellikle ilk jinekologlar olarak bilinen ve antik yunan tıbbını Roma'ya getiren iki hekim, Rufus ve Soranus ile sürdürülebilir. Ancak önce Efesli bu iki hekimin hocası olarak anılan Kapadokyalı Areteaus'da bahsedilmelidir. Areteaus'un hakkında çok az şey bilinse de, rahim (*uterus*) tümörlerini kesmek ve vücuttan çıkarmak ile ünlendiği söylenmektedir (Dumont, 1991). Kendisine, Yunanca yetkin (*arete*) anlamına gelen isminin bu sayede verildiği düşünülebilir. Hipokratik jinekolojik metinlerden *Kadın Hastalıkları Üzerine* içinde tümörleri tarif ederken yazar, özellikle bunları çıkarmak konusunda dikkatli olunmasını ve ancak yetkinlik kazanmış, yani bu konuda deneyimli hekimlerin bu pratiği uygulamasını salık verir.

Görülmektedir ki Hipokratik dönem sonrası gelişen Roma tıbbında, özellikle kadınların tıbbında bir yetkinleşme ve profesyonelleşmeden bahsedilebilir. Kürtaj konusunda belli bir etik anlatış Soranus'la birlikte anılmaktadır. Jinekoloji ismi de yine bu dönemde profesyonelleşme ile kullanılmaya başlanmıştır. Yine de bu çalışmada vurgulanan, yukarıdaki felsefi/epistemolojik izlekte anlatıldığı gibi amaç tarihsel önermelerde bulunmak değil, kadınların bedeninin ve doğasını gözlem nesnesi olarak kullanan yeni Hipokratik stilin nasıl kullanıldığını anlamaya çalışmak olmuştur.

Hipokratik stilin kullandığı birinci önemli kavram olan doğa (*phusis*) üzerine yukarıda epeyce söz söyledik. Kullanılan kavramların ikincisi olan ve kadınların doğası üzerine pratiği belirleyen su ya da sulu sıvıya

literatürde pek rastlanmadığı söylenebilir. Su sıvısı bedende özellikle gebelik, mensturasyon veya bu gibi kadımsal durumlarda görülen bir sıvı olması bakımından kadınların tıbbında bir gözlem nesnesi olarak önem kazanmış gibi görünmektedir. Ancak bu suyuğun sadece bir gözlem nesnesi olarak değil, kadının antik yunandaki yerini de betimleyen bir metafor olarak kullanıldığı düşünülebilir.

Sulu olmak, Heraklitus'un bir aforizmasında söylediği gibi, akıllı ve bilge olmanın tersi anlamında antik yunan düşüncesinde yer bulmuştur. Bu düşünceye göre "akıllı ve bilge ruh, en kuru olandır." Oysa kadınlar, antik yunan epiğinde de örneklerini görebileceğimiz gibi, genelde açılmaması gereken kutuları açan, yapılmaması gereken işleri yapan, düşünmeyen hatta düşünmeye ihtiyaç duymayan, durması gerektiği yeri bilmeyen ve hatta duramayan varlıklar olarak, ötekileştirilmiştir (Koziak, 1999). Antik yunanın ideal insanı karşısında kadınlar, barbar olan gibi, kontrol edilmesi gereken ve kendi doğalarına bırakıldığında formsuz olup, su gibi, sadece akan ve içinde tüm formları barındıran ama şekilsiz olanlardır. Bu anlamda onların bilge ideal insan tarafından şekillendirilmeleri ve belli bir düzen içene oturtulmaları gerekir gibi görünmektedir.

Hipokratik bakış, Platon'un da *Phaedrus* diyalogunda belirttiği gibi bütüncül bir yol izlemiştir. Hastayı sadece belli bir hastalık açısından değil, tüm beden ve o bedenin içinde yaşadığı durum açısından incelemiş, bir anlamda ekolojik bir bakış açısı geliştirmiştir. Hipokrat'ın bu metodu için daha sonraları Galen *metodus medendi*, yahut tedavi metodu olarak niteleyecek, ancak kendi getirdiği yorumlarla sunacaktır.

Galen'le birlikte bin yıllık tarihsel arka planın sonuna geliyoruz. Galen elbette Hipokratik metodu günümüze ulaşmasını sağlayan en önemli hekimlerden biridir. O dönemin Roma imparatorunun doktoruydu -ve bu tahmin edilebileceği gibi oldukça güçlü bir pozisyondu. Hipokratik metinler onun döneminde şekillenmiş ve o dönemin yorumuyla korunmuş, şu ya da bu parçası daha önemli konuma getirilmiştir. Su sıvısı yerine kara safra sıvısının Hipokratik dört sıvı teorisinde yaygın olarak kullanılması da bunun bir sonucu olabilir.

Belirtilmelidir ki Hipokratik metinler içerisinde ancak üç yerde dört sıvı teorisi açıklanmıştır, ve bunlardan görece son dönem yazılmış olanında (ki Aristo'ya göre bu metin Hipokrat'ın damadı Polybus tarafından, Hipokrat adıyla, ancak 450 B.C. sonrası kaleme alınmıştır), *İnsan Doğası Üzerine* isimli metinde dört sıvı kara safrayı içerir, ve diğer iki metinde (ki bunlar 450 B.C. öncesi yazılmış, belki bilinen en eski Hipokratik metinlerdir) bulunan sulu sıvı (*hydor/hydrops*) bu açıklamada yoktur.

Hipokrates'in ekolojik bakış açısıyla kadının doğasını açıklamakta kullanılan su sıvısına Galen'de de rastlanmaması ilginçtir ve Galen'in kara safra üzerine yazdıklarının incelenmesi de bir o kadar ilginç bir çalışma konusu oluşturur. Ancak bu çalışmada Hipokratik metinlere yoğunlaşılmış, ve Galenik metinlerde de yine kadın bedeninin ve doğasının görünür olduğu ancak Hipokratik jinekolojide kadın doğasını açıklamakta kullanılan en önemli araçlardan birinin, su sıvısının bulunmadığı gözlemlenmekle yetinilmiştir.

Hipokratik dönem sonrası yorumlar Smith tarafından "gelenek" kavramıyla karşılanmıştır (1979). Ona göre her bir yorum "Hipokratik geleneğin" bir tür "bozulmasıdır", ve Galen'in sözleriyle: Hipokrat düzgün bir yol göstermiş, her iyi düşünür bu yolu yürümeye meyletmıştır... Ancak yol (metaforik olarak) yaşamın kendisi gibi sonsuzdur ve hiç kimse tamamlayamaz. Bu çalışmada iki tür iç içe geçmiş gelenekten bahsetmek mümkündür. İlki Hipokrat'ın göstermiş olduğu yol olan, gözlem stili, ikincisi ise bu stili farklı dönemlerde uygulamaya meyleden ve her biri bir tür "bozulma" olan, ancak geleneğin kendisine de pek çok şey katmış yorumlardır. Bu çalışmada yapılan da elbet bir tür "bozulma" olarak görülebilir. Başka tür bozulmalardan etkilendiğimiz de elbette görülebilir ki bu onlardan oldukça çok yardım aldığımız feminist yazarlardan Helen King, Lesley Ann Dean-Jones, Ann Hanson, Cynthia Patterson, John Winkler, David Halperin, and Anne Carson özellikle antik yunan dönemindeki kadınların yeri ve rolü ve cinsiyet, ama daha da özelinde Hipokratik metinler ve gelenek üzerinden oldukça farklı bakış açıları ve bozmalarıyla, önemli yer tutmuşlardır. Bu yazarlar konuyu dar bir çerçeveden, yani sadece kadınların kültürel konumundan bakarak değerlendiriyor, kadın bedeni/doğasının sağlık, hastalık durumlarını elinizdeki çalışmada olduğu gibi kendi içinde ele almıyorlar, ve bu konuları sadece politik/kültürel açılardan okumaya çalışıyorlar.

Sonuç

Elbette Smith'in bahsettiği anlamda bozulmalardan kaçınmak çok zor ve bozulma kendi zamanı ve çağın ruhu içinde değerlendirilmeli. Yirminci yüzyılın sonunda, kadınların kendi bedenleri üzerinde politik bir güç sahibi olmaları ve feminist görüşlerin çıkmasıyla Hipokratik gelenek içinde daha önce tekrar edilen yorumlama geleneği bu kez de onların bakış açısıyla yapılmış, Hipokratik metinler bu sefer de tümüyle cinsiyet rolleri üzerinden okunmaya ve "bozulmaya" başlamıştır. Yine de bu Smith'in bahsettiği gelenek anlayışı içinde sık olan bir şeydir ve söz gelimi Galen'in metinleri kendine göre yorumlamasından da çok da farklı görülmeyebilir.

Feminist bakış açısının yaptığı ilk iş, jinekolojik metinlerin nasıl da antik çağdan günümüze en az okunan Hipokratik metin grubu olduğunu göstermek oldu (Hanson, 1990). Geçmişten günümüze, “Büyük” Hipokrat’ın böyle, “sadece akıntılarla uğraşan” metinler yazacağına inanmayanlar vardı. Metinlerin otantik olmadığı söylendi. Hatta yedinci yüzyılda bir hekimin öğrencilerinin bu metinleri en son okuması gerektiğini, çünkü önemli olmadıklarını öğütlediği bir girişle bile karşılaşıyoruz. *Havalar, Sular ve Yerler* yahut *Aforizmalar* gibi “büyük” kitaplar Hipokrat’a yakıştırılırken, *Kadın Doğası Üzerine* gibi bir metnin onun olamayacak kadar “basit” kaçtığı düşünülmüştür. Yine de genel olarak literatürde artık bu tarz otantiklik oyunları neyse ki oynanmıyor ve metinlerin otantikliğini sorgulayan Hipokratik Soru olarak Littré tarafından ortaya atılmış mesele, artık bir tür oyun olarak görülüyor. İnanırlılık kredisi yüksek bazı filologlar tarafından jinekolojik metinlerin en eski Hipokratik yazılar sınıfına sokuldukları da oluyor (Grensemann, 1975; Dean-Jones, 1994). Stil kavramı çerçevesinde metinlerin Hipokrat’ın yazıp yazmadığının iş yapma biçimini çok etkilemeyeceği, pratiğin elbette belli bir grup hekim tarafından kullanıldığı ve büyük olasılıkla birden çok yazarın metinleri yazdığı da göz önünde bulundurulmuştur.

Otantiklik probleminin ötesinde bir de içerik problemi vardır. Jinekolojik metinlerin okunmamasının bir parçası da içeriklerinin sadece kadınları ilgilendiren konulardan oluşmasıdır, menstrasyon ve akıntılar gibi. Bu gibi konuların önemli bulunmaması antik dönemden itibaren çok az kadın hekim bulunmasıyla ve kadın hastalıklarıyla ilgili konuların ebelere bırakılmasıyla da açıklanabilir. Yine de Rufus ve Soranus gibi önemli Hipokratik hekimlerin jinekolog olmasının açıklanması gerekir. Biz burada tam da içerik probleminin kadınları görünür kılan Hipokratik stilin tarih içinde yorumlanış biçiminde etkili olduğunu savunduk ve günümüzde artık Hipokratik jinekolojik metinlerin de akademik çevrelerce öneminin anlaşılmasına başlayacağını umuyoruz. Bu metinlere olan akademik ilgi, zaten son on beş yirmi yılda artmış görünüyor ve bu feminist yorumların bir başarısı olarak görülebilir.

Bu çalışmada kültürel olarak kadının yerini inceleyen feminist odak, bir anlamda parantez içine alınarak, jinekolojik metinler stil kavramı doğrultusunda anlaşılmasına çalışılmış ve kültürel yahut politik anlamlandırmadan ziyade bilim tarihi ve epistemolojik bir çerçeve içinde kadın doğası ve hastalıkları incelenmiştir. Yine de belirtmelidir ki Hipokratik iş yapma biçiminde kadın doğası tümüyle ayrı bir varlık olarak ele alınmış ve kadın, mesela sonraki Aristocu görüşün aksine, erkeğin bir alt türü, yahut olgunlaşmamış erkek olarak değil, kendine has bir varlık olarak algılanmıştır ki burada su ve doğanın kullanış biçiminin ne kadar önemli olduğu vurgulanmalıdır.

Ne yazık ki sonradan, örneğin Soranus’un jinekolojisinde yine kadın Aristocu görüşte olduğu gibi olgunlaşmamış bir erkek olarak görülmüş, ve Hipokratik gözlemsel stil içindeki eşitlikçi bakış, giderek tarihe karışmış gibi duruyor. Soranus’un *Jinekoloji* metninde kadınların eğer ileriki yaşlara kadar yaşayabilselerdi (ki yaş ortalaması kadınlar için dönemde oldukça düşüktü -27 civarı, ve çoğu kadın hamilelik ve bunun doğurduğu komplikasyonlar sonucu hayatını kaybediyordu) erkekleşmeye başlayacakları, vücutlarının daha az su içereceği, daha az menstrasyon göreceklere, ve daha sıkı bir bedene sahip olacakları iddiası vardır. Oysa tersine Hipkrates’in örneğin *Havalar, Sular ve Yerler* metninde, Sintiyalı erkeklerin, kadın işleri yapmaya başladıkça kadımlaşmaları söylenir.

Hipokratik metinlerden *Kadın Hastalıkları Üzerine* içinde kadınların hastalıklarının erkeklerinkinden iki şekilde ayrıldıkları söylenmiştir. İlki onların hastalıklarının aciliyeti açısından, ikincisi ise nedenleri belirlemek için yerinde sorular sormak açısından. Bu özellikler Hipokratik tıp metodunda kadınların aldıkları özel önemi gösterebilir. Kadın doğasının kapalı kalmaması gerekir ki kadın hastalıklarından doğacak kadın ölümleri engellenebilsin ve onlara özel bir sorgulama pratiği geliştirilebilsin. Böylece, kadınların erkeklerden ayrı ele alınmasıyla, jinekolojinin temelleri atılmış olur.

King ve diğerleri, elbette bu bakış açısını anti-feminist görmüş ve eleştirmişlerdir (King, 1998). Kadınları sadece kendi jinekolojik taraflarıyla açıklamak ve görünür hale getirmek elbette feminist eleştiri açısından pek de doğru sayılmayacak bir harekettir. Hipokratik metin incelemelerinde sıkça görülebilir ki kadınlar sadece üreme fonksiyonları açısından ele alınmışlardır. Söz gelimi yine *Kadın Hastalıkları Üzerine* metninde kadınların erkeklerden farklı hastalıkları olduğu ve bu hastalıkların tümüyle onların üreme fonksiyonlarıyla ilgili olduğu da açıklanmıştır. Ayrıca yine manidardır ki, jinekolojik olmayan Hipokratik metinlerdeki hastalıklar hep erkek bedeni üzerinden tarif edilmiştir. Yine de belirtmelidir ki, *Epidemikler* içindeki hasta hikâyelerinin yarısına yakını kadınların hastalık hikâyeleri oluşturmuştur. Eğer jinekolojik metinlerin tümündeki kadın hastalıkları gözlemlerinden ve burada kadınlara atfedilen rolden bahsedilecek olursa, burada kadınların görünürlüğünden bahsetmemek imkansızdır. Gerek kadın hasta hikâyelerinde gerekse

Corpus'un tamamında sadece üreme fonksiyonlarına değiniliyor olsa da, kadınlar apaçık görünür haldedir ve bu tutum önceki dönemlerdeki yazında görülmeyen bir durumdur. Böylesi bir vurgu literatürde çok yeni kullanılmaya başlamıştır (Holmes, 2010) ve feminist yazarlar arasında sözü henüz geçmemektedir. Holmes'in fiziksel beden kavramının çıkışını anlattığı kitabı, kadın ve erkek bedeni arasında ayırım yapmadan, her ikisinin de Hipokratik metinleri içine alacak şekilde, bu dönemde icat olduğu vurgusu, burada savunulan görüşün anlamını pekiştiriyor.

Hipokrat belki de kadının kültürel yeri konusunda çağının diğer düşünürlerinden çok da farklı bir bakışa sahip değildi. Ancak onun tıp pratiğindeki bütüncül ekolojik bakışı, kadın bedenini sadece üremeye de odaklı olsa, bütündeki diğer bileşenleri tamamlayacak şekilde ve birçok metnin temel konusu olacak şekilde görmeye ve görünür kılmaya itti. Eğer amacınız belli bir topluluğun -ki Hipokrat için bu antik yunan toplumuydu, genel sağlığını, verimliliğini ve hayatının devamını sağlamaksa, elbette kadınların önemi görmezden gelinemezdi. Bu noktada (günümüz demografi verilerinde olduğu gibi) üreyebilen kadın bedeni her zaman belli bir tartışmanın konusu olmuştu, ta ki belli bir *oikos*'a, ekolojiye entegrasyonu sağlanana kadar. Böyle bir sistemde, hekimin ilgisinin kadının üreme fonksiyonlarını düzenleme/sağaltma üzerine olması elbette şaşırtıcı değildi.

İşte bu çalışmada savunulduğu gibi böylesi bir müdahale durumu, kadınlara özgü bir tıp dalının ortaya çıkmasına yol açmış olabilir. Yanı sıra Hipokratik stil tıp, doğa üstü güçlerin ve rahiplerin müdahalelerine karşı geliştirilmiş belli bir müdahale etiği de içeriyordu. Doğa'nın anlamı belki burada bulunabilir; doğa kendi içinde bir dinamizm (*dunamis*) barındırır görünmektedir ve genelde iyileşmeye doğru iş görür. Yine de belirtilmelidir ki ölümler de Hipokratik stilden dışlanmamıştır ve doğanın bir parçası gibi kabul ediliyor görünmektedir. Burada Hipokratik hekim, ya da bizim kullandığımız metaforik anlatımla Hipokratik “doktorun gözü”, doğanın iyileştirici gücünü (*dunamis*) kanalize ederek ona asistanlık yapmaktır. Burada yetkinlik (*arete*) gözlemin tekrardan ve kullanılan yollara alışkın olmaktan geçer. Tümörler konusunda yukarıda bu tarz bir yetkinlikten Kapadokyalı Areteaus ile ilişkili olarak bahsedilmişti. Aynı şekilde Doğa'nın iyileştirme gücü de Gorgias'ın karısı örneğinde, yukarıda anlatılmaya çalışılmıştır. Doktorun gözü yahut Hipokratik göz, kendi yetkin olmayan davranışlarından doğabilecek herhangi bir kazayı engellemeye çalışır (ilk kural zarar vermemektir—*prima non nocere*), ve böylece bir tür alışkanlık oluşturarak *arete*'ye ulaşır.

İyileştirmeye çalışan doğa motifi, yine de yetkin olan Hipokratik gözden daha etkili görünmektedir. Burada doktorun müdahalesinden çok gözlemi önem kazanır ve doktorun doğayla olan iş birliği önemlidir. Bu çalışmada göz metaforunun tercih edilmesi bu yüzdendir. Gözlem yetkinliğin olmadığı bir alanda müdahale etmemeyi ya da çok dikkatli olmayı gerektirir. Böylesi bir müdahalenin reddiyesi ve kararları doğaya bırakış, Hipokratik doktor için bir tür fiziksel olanla duygusal olanın birleştirilmesi, ikisinin karşılıklı bütünlüştürülmesi anlamı taşır. Bu bütüncül bakış açısı, yine içsel olanla dışsal olanı, insanla çevreyi bir arada görüş ve buna göre davranış hali olarak da görülebilir. Bu görüş çalışmada ekolojik bir bakış açısı olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Kadınların doğasının da yine bir *oikos*-ekoloji içinde görülmesi bu bakışın önemli bir parçasıdır. Ayrıca bu tür bir iş yapma/anlayış biçimi (stil), hastanın da iş birliğini getirir ve hastayı iyileştirmeye doğru bir tür yöneliş olarak görülebilir. Burada yine psikolojik olanla fizyolojik olan bütüncül bir şekilde bir arada anlaşılmalıdır. Yunan düşüncesinde bu tarz düşünme -psikolojik olanla fizyolojik olanın bir arada düşünülmesi, yaygındır. Böylece rasyonel ve irrasyonel iş yapma biçimlerinin antik yunan tıbbında bir arada yüzyıllarca devam etmesi ve su sıvısının hem analogik hem de analitik anlamda kullanılması anlaşılır olabilir.

Özetle antik yunan biliminde metaforik olanla ampirik olanın beraber yaşaması ruhu içinde söylenebilir ki, Hipokratik kadın hasta gözlemleri kadınları dışarıya, görünür olanın alanına getirmiştir. *Epidemikler*'de adı geçen ve kocası ya da babası olan bir erkek adıyla anılmayıp, Hera tapınağıyla adı anılan Melidya, büyük ihtimalle tapınakta görevli idi ve onun hasta kaydında da görebileceğimiz gibi, o bile Hipokratik gözlemin nesnesi olabilişti. Normalde tapınak dışına çıkmalarına bile izin verilmeyen bu “beyaz kollu” kadınların hastalık hikâyelerinin Hipokrat'ta böylesine açık bir şekilde bulunması, kadınların fiziksel ve duygusal olarak antik yunandan günümüze bilim, tarih ve felsefede daha fazla yer bulmalarını sağlayacaktır.

¹Hyginus'a göre, kendini bir erkek olarak gizleyen ünlü bir ebe olan Agnodice, kadınların doktor olmasına izin verilmediği bir dönemde doktor olmak için başarılı bir şekilde çalışmıştır (Fab. 74). Yunan kadınlara ebelik yapmış ve doğum sırasında kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak için hamile kadınlara erkek değil kadın olduğu sırrını söylemiştir. Kadın olduğunu kanıtlamak için kıyafetin kaldırarak bel altını göstermesinin anlatıldığı efsane, bir heykelle sembolize edilir. Doğum sırasında yardım isteyen Yunanlı kadınlar arasında ünlenen Agnodice, onun bir erkek olduğunu farz eden diğer erkek doktorlar tarafından kışkırtılır. Hamile kadınlarla ilişkisi olduğu ve bunun sonucunda çok popüler olduğu söylentisi yayılır. Sonunda "kadınlığı" kamuoyunda kanıtlamak zorunda kalan Agnodice, halkın önünde eteğini kaldırmak zorunda kalır ve bu şekilde bir efsane haline gelir. Bu jest antik yunan kültüründe *anasirmos* olarak bilinmektedir.

²Dört sıvuk (hılt) teorisi, antikitenin dört element teorisi ile paralel olacak şekilde, tıp anlayışında da bedene hava, su, toprak ve ateş denk gelen sırasıyla kan, balgam, sarı safra ve siyah safra olarak dört vücut sıvısının egemen olduğu görüşüdür. Bunların dengeli bir biçimde vücutta bulunması sağlık iken birinin diğerlerine baskın olması kişinin karakterini oluşturur. Örneğin su suyuğunun baskın olduğu kişi plegmatik karakter olarak düşünülür ve daha tembel, nezleye yatkın ve oburdur. Benzer şekilde yaş evrelerinde de belli hıltlar (karakterler) daha baskındır ve bu yine o vücut sıvısının baskın olmasıyla açıklanır. Dengesizlikten doğan patolojiler, o sıvının tersi ile tedavi edilir. Örneğin suyun karşıtı ateştir ve fazla 'sulu' olmaktan kaynaklı nezle vs. gibi hastalıklar için ateş elementinin temsil ettiği sıcak tutan yiyecekler, içecekler ve sıcaklığın kendisi önerilir. Günümüzde hala grip, nezle gibi hastalıkların bakteri ve virüslerden kaynaklandıkları bilinmesine rağmen sıcak ve soğukla ilişkilendirilmesi ve kişinin sıcak tutularak iyileştirilmeye çalışılması bu teorinin pratiğine iyi bir örnek olabilir.

³ Kritik günler teorisi antik zamanlarda yaygın olan ve Hipokratik tıpta da gördüğümüz, yedinci gün, yedinci hafta ya da kırkıncı gün gibi belli gün veya haftalardaki (ya da ay veya yıl) belli görüngülere özel önem atfedilmesi ya da basitçe bu günlerin aşılmasının önemli olduğunun düşünülmesidir. Günümüzde hala örneğin bebeğin doğumundan sonraki ilk kırk gününün bitmesinin önemi bu teori ile açıklanabilir.

⁴ Yukarıda dört hılt (suyuk) teorisinde de bahsedilen (dipnot2), tüm kozmolojiyi temel dört elemente (ateş, hava, toprak ve su) ve bunların özelliklerine (örneğin ateş yukarı doğru hareket eder, su ise aşağı gibi) indirgeyen düşünüş biçimi.

⁵Her iki ebeveynin de çocuğun özelliklerine katkıda bulunduğu teorisi, ilk ortaya atan Demokritus olmuştur. Daha sonraları teori daha çok Darwin ile anılmıştır.

Kaynakça

- Crombie, A.C. (1994). *Styles of scientific thinking in the European tradition: The history of argument and explanation especially in the mathematical and biomedical sciences and arts*. London, UK: Duckworth Publications.
- Dean-Jones, L. (1994). *Women's bodies in classical Greek science*. Oxford, NY: Oxford University Press.
- Dumont, M. (1992). La gynécologie et l'obstétrique chez les Romains. *Rev. For Gynécol. Obstét.*, 87, 10, 493-505.
- Feyerabend, P. (1975). *Against method: Outline of an anarchist theory of knowledge*. Humanities Press (First edition in M. Radner & S. Winokur, eds., *Analyses of Theories and Methods of Physics and Psychology*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1970).
- Grensemann, H. (1975). *Knidische medizinen teil I: Die testimonien zur "altesten knidischen lehre und analysen knidischer schriften im Corpus Hippocraticum*. Berlin and NewYork: De Gruyter.
- Hanson, A. E. (1975). Hippocrates: "Diseases of women 1". *Signs*, vol. 1, no. 2, pp. 567-584.
- Hanson, A. E. (1990). The medical writer' women. In Halperin, D. M., Winkler, J. J., Zeitlin, F. I., (eds.) *Before sexuality: the construction of erotic experience in the ancient Greek world*, Princeton NJ: Princeton University Press.
- Herodotus (1988). *The History*. David Grene (tr), Chicago USA: University of Chicago Press.
- Holmes, B. (2010). *The symptom and the subject: the emergence of the physical body in ancient Greece*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Jones, W. H. S. (1923a). *Hippocrates. Volume I: Ancient Medicine* Loeb Classical Library, No. 147.
- Jones, W. H. S. (1923b). *Hippocrates. Volume II: Prognostic* Loeb Classical Library, No.148
- Jones, W. H. S. (1931). *Hippocrates. Volume IV: Nature of Man* Loeb Classical Library, No. 150.
- Jouanna, J. (1999). *Hippocrates*. London, UK: John Hopkins University Press.

- King, H. (1998). *Hippocrates' woman: reading the female body in ancient Greece*. London and New York: Routledge.
- Koziak, B. (1999). Homeric thumos: The early invention of gender, emotion and politics. *The Journal of Politics*, vol. 61, no. 4, pp. 1068-91.
- Kuhn, T. (1962), *The structure of scientific revolutions*. Chicago, USA: University of Chicago Press.
- Lakatos, I. and Musgrave, A. (1970). *Criticism and Growth of Knowledge*. Cambridge, USA: Cambridge University Press.
- Lakatos, I. (1978). *The Methodology of Scientific Research Programmes: Philosophical Papers Volume 1*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Longrigg, J. (1993). *Greek rational medicine: philosophy and medicine from Alcmaeon to the Alexandrian times*. UK: Routledge.
- Longrigg, J. (1998). *Greek medicine: From the heroic to the Hellenistic age a source book*. UK: Routledge.
- Potter, P. (2010). *Hippocrates, Volume: IX*. Loeb Classical Library, Harvard University Press.
- Smith, W. (1979). *The Hippocratic tradition*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Smith, W. (1994). *Hippocrates*. Volume VII: Ancient Medicine Loeb Classical Library, No. 477.